

Ερευνώντας τον κόσμο του παιδιού

Vol 13 (2014)

Special Issue - Life Skills

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΣΥΓΧΩΝΕΥΣΕΩΝ Ή ΚΑΤΑΡΓΗΣΕΩΝ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΩΝ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΤΩΝ ΝΗΠΙΩΝ: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ, ΟΡΘΟΛΟΓΙΚΗ ΔΙΕΥΘΕΤΗΣΗ ΣΕ ΜΙΑ ΜΗ ΟΥΜΑΝΙΣΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Ευαγγελία Καλεράντε (Evangelia Kalerante)

doi: [10.12681/icw.17931](https://doi.org/10.12681/icw.17931)

Copyright © 2018, Ερευνώντας τον κόσμο του παιδιού

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

To cite this article:

Καλεράντε (Evangelia Kalerante) Ε. (2014). Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΣΥΓΧΩΝΕΥΣΕΩΝ Ή ΚΑΤΑΡΓΗΣΕΩΝ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΩΝ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΤΩΝ ΝΗΠΙΩΝ: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ, ΟΡΘΟΛΟΓΙΚΗ ΔΙΕΥΘΕΤΗΣΗ ΣΕ ΜΙΑ ΜΗ ΟΥΜΑΝΙΣΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ. *Ερευνώντας τον κόσμο του παιδιού*, 13, 144–152. <https://doi.org/10.12681/icw.17931>

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΣΥΓΧΩΝΕΥΣΕΩΝ Ή ΚΑΤΑΡΓΗΣΕΩΝ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΩΝ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΤΩΝ ΝΗΠΙΩΝ: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ, ΟΡΘΟΛΟΓΙΚΗ ΔΙΕΥΘΕΤΗΣΗ ΣΕ ΜΙΑ ΜΗ ΟΥΜΑΝΙΣΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην εργασία μας αναφερόμαστε στην εκπαιδευτική πολιτική 2008-2013, ως μια διακριτή περίοδο στην οποία σχηματοποιείται και οργανώνεται μια μορφή εκπαίδευσης και για τις τρεις βαθμίδες μέσα στην κατάσταση της οικονομικής κρίσης, που επιβάλλει μειώσεις δαπανών για την παιδεία. Παρακολουθούμε το συγκρουσιακό λόγο που αναπτύσσεται στην ίδια την δόμηση της εκπαιδευτικής πολιτικής, όπου ταυτόχρονα προβάλλεται η αναγκαιότητα μείωσης των δαπανών και η προώθηση αποτελεσματικής εκπαίδευσης που θα συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη. Αναλυτικά μελετώνται οι επιπτώσεις των εκπαιδευτικών επιλογών στο νηπιαγωγείο με έμφαση στην αποδιοργάνωση της προσχολικής εκπαίδευσης, που αντίκειται στην πολιτική των δικαιωμάτων του παιδιού, καθώς απομειώνεται η πολιτική παροχών προς το νήπιο με αποτέλεσμα την μη αρμονική ανάπτυξη της προσωπικότητας του, των δεξιοτήτων και των κλίσεων του. Ερμηνεύεται, πώς αυτή η πολιτική για τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα δημιουργεί όξυνση των κοινωνικών ανισοτήτων, καθώς το εκπαιδευτικό σύστημα μεταβιβάζει την επίτευξη και την εξασφάλιση ευημερίας και προόδου στο ίδιο το άτομο. Παρατηρείται ότι από τη νηπιακή ηλικία περιορίζονται οι δυνατότητες των ατόμων των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων με την ελαχιστοποίηση των δομών ευκαιρίας, που μέχρι τώρα θεωρητικά δημιουργούσε η προσχολική εκπαίδευση, μεγιστοποιώντας την ανασφάλεια και την αβεβαιότητα. Ταυτόχρονα, περιορίζονται οι δυνατότητες των εκπαιδευτικών, καθώς το δημόσιο νηπιαγωγείο δεν διαθέτει την υλικοτεχνική υποδομή και δεν δημιουργούνται οι προϋποθέσεις σύγχρονης προσχολικής εκπαίδευσης. Ανακεφαλαιώνοντας παρακολουθούμε πώς η σταδιακή αποδόμηση του εκπαιδευτικού συστήματος δημιουργεί επάλληλες ανατροπές στο οικονομικό, κοινωνικό, πολιτικό και πολιτισμικό πεδίο, αναιρώντας την πολιτική των δικαιωμάτων των πολιτών στην δωρεάν ποιοτική εκπαίδευση και ταυτόχρονα ακυρώνοντας και την προοπτική οικονομικής ανάπτυξης μεγιστοποιώντας την ανασφάλεια, την αβεβαιότητα και την περιθωριοποίηση των πολιτών.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ

Συγχωνεύσεις-καταργήσεις σχολείων, οικονομική κρίση, προσχολική εκπαίδευση, κοινωνική ανισότητα, γνώση, προσωπικότητα

THE EDUCATIONAL POLICY ABOUT THE KINDERGARTENS MERGING OR ABOLITION AND ITS EFFECTS ON THE INFANTS' EDUCATION ORGANIZATION: AN ECONOMIC, RATIONAL SETTLEMENT IN A NON HUMANISTIC EDUCATIONAL POLICY

ABSTRACT

The present paper is concerned with the educational policy throughout 2008-2013; a distinct period when a form of education addressing all three grades is schematized and organized within an economic crisis condition imposing cost curtailment on education. The conflicting discourse developed within the structure of educational policy is observed. The necessity to cost curtailment along with the promotion of effective education conducive to economic development is simultaneously highlighted. More analytically, the educational choices effects on the kindergarten are studied. At the same time emphasis is placed on the disorganization of pre-nursery education, which is against the policy of the child's rights. In this respect, the policy of provisions towards the infant is reduced resulting in the non harmonious development of its personality, skills and talents. An interpretation is also made on how this policy about the lower social strata generates acute social inequalities since the educational system passes the achievement and securing of prosperity and progress to the individual. It is observed that ever since infancy the possibilities of the lower social strata members have been confined through the minimization of opportunity structures which have been generated during pre-nursery education, theoretically speaking, up to nowadays. This way uncertainty and insecurity are maximized. At the same time the teachers' potentials are limited due to insufficient school materials provision while the prerequisites of modern pre-nursery education are absent. To recapitulate, it is observed how the gradual deconstruction of the educational system generates successive subversions in the economic, social, political and cultural areas. This is also due to the cancellation of the policy related to the citizens' rights about free qualitative education. At the same time the perspective of economic development is also cancelled by maximizing insecurity, uncertainty and the citizens' marginalization.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η οικονομική κατάσταση στην Ελλάδα, «Σύμφωνα με τους Dove (2011); Mitsopoulos & Pelagidis (2012); Allen (2013); Krugman (2009) δημιουργεί μια ιδιότυπη κατάσταση, που επηρεάζει δομικά και λειτουργικά και την εκπαίδευση». Η εκπαιδευτική πολιτική που διαμορφώνεται μετά την επιβολή των οικονομικών μέτρων φαίνεται να λειτουργεί αποκλειστικά με βάση το «οικονομικό παράδειγμα», δηλαδή οι επιλογές δαπανών σε όλους τους τομείς καθορίζονται με βάση μια νέα διαμορφούμενη ορθολογικότητα, όπου οι επιλεγόμενες πολιτικές σχηματοποιούνται σε συνάφεια με τις οικονομικές συνθήκες. Με στενούς οικονομικούς όρους προσδιορίζεται η απόδοση των επιλογών, που θεωρητικά θα λέγαμε ότι η επιλογή μετασηματίζεται σε προτεινόμενη δαπάνη, η οποία απομονώνεται και αποδεσμεύεται από οποιαδήποτε σύνδεση της με τη λειτουργικότητα του φορέα ή το στόχο της προτεινόμενης επιλογής.

Παρατηρούμε ότι την περίοδο 2008-2013 προκρίνονται σαφείς οικονομικές πολιτικές και στην εκπαίδευση. Έτσι, μέσα σε ένα ευρύτερο πολιτικό και οικονομικό πλαίσιο εντάχθηκαν και οι πολιτικές για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Το Υπουργείο Παιδείας θα μπορούσαμε να πούμε ότι χάνει την αυτοτέλεια του ως προς το σχεδιασμό της εκπαιδευτικής πολιτικής για την δομική και λειτουργική οργάνωση σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης «σύμφωνα με τη σημειωτική ανάλυση της εκπαιδευτικής νομοθεσίας με βάση το παράδειγμα των Semetsky (2010) ; Unsworth (2009)». Η εργασία μας εστιάζεται στην προσχολική εκπαίδευση, διότι εκτιμούμε ότι η προσχολική εκπαίδευση είναι καθοριστική για την εξέλιξη του ατόμου, αλλά και για την απόκτηση των χαρακτηριστικών, που θα διαμορφώσουν το κοινωνικό υποκείμενο.

Ειδικότερα, αυτή τη περίοδο συγχωνεύονται ή καταργούνται σχολικά ιδρύματα με αποτέλεσμα να αυξάνεται ο αριθμός των μαθητών σε κάθε τάξη και ο εκπαιδευτικός να επιφορτίζεται με αυξημένο εκπαιδευτικό έργο, ζήτημα που σχετίζεται άμεσα με την ποιότητα του παρεχόμενου έργου και τη δυνατότητα εκπαίδευσης μαθητών και μαθητριών στα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Με οικονομικούς όρους εξετάζεται, πώς αυτή η επιλογή δεν εξυπηρετεί την οικονομική ανάπτυξη και την καινοτομία, που είναι στόχοι της κυβερνητικής πολιτικής και ταυτόχρονα με κοινωνικούς όρους διερευνάται, πώς αυτή η επιλογή σε συνδυασμό με τις γενικότερες μειώσεις στην υλικοτεχνική υποδομή των σχολείων αυξάνει την κοινωνική ανισότητα και περιορίζει τις δομές ευκαιρίας για τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα.

Το «οικονομικό παράδειγμα», όπως εφαρμόζεται και στην προσχολική εκπαίδευση δημιουργεί μια νέα εκπαιδευτική κατάσταση, που ρητά ή υπόρητα αναιρεί ευρύτερες κοινωνικές και πολιτικές συμβάσεις, που συνδέονται με την πολιτική των δικαιωμάτων και «σύμφωνα με την Kalerante (2013a) επηρεάζουν την πολιτική και κοινωνική ανάπτυξη των νηπίων στο σχολικό περιβάλλον».

Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα, που με οικονομικούς όρους εκφράζονται με την αύξηση της ανεργίας ή τη μείωση των εισοδημάτων και με κοινωνικούς όρους με την ανασφάλεια και την αβεβαιότητα «σύμφωνα με τον Bauman (2006) διαμορφώνουν απρόβλεπτες και αστάθμητες συνθήκες, οι οποίες επηρεάζουν τους «άλλους» των κοινωνιών» και στην περίπτωση μας την εκπαίδευση των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων. Οι ελληνικές οικογένειες δεν μπορούν να στηρίξουν επιλογές για την εκπαίδευση των παιδιών τους και σε μια περίοδο που το κράτος περιορίζει τις δαπάνες για την εκπαίδευση δεν υπάρχει η δυνατότητα υποκατάστασης ή συμπλήρωσης της εκπαίδευσης με πρόθετα μαθήματα. Ήδη «σύμφωνα με Kalerante, Mormory et al. (2013) παρατηρούνται αλλαγές ως προς τις επιλογές των μαθητών από τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα αναφορικά με τις πανεπιστημιακές σπουδές τους».

Παρακολουθούμε τη σταδιακή αποδόμηση μιας προνοιακής εκπαιδευτικής πολιτικής που «σύμφωνα με τον Dinitto (2010) η δομή και το περιεχόμενο μιας προνοιακής πολιτικής επηρέαζε εξισωτικά για τα δικαιώματα των «άλλων». Η εφαρμογή προνοιακής πολιτικής στην εκπαίδευση ενίσχυε την εκπαίδευση των παιδιών των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων και με φιλελεύθερους όρους

δημιούργησε προϋποθέσεις ατομικής ολοκλήρωσης μέσα από μια κοινωνική δυναμική που επέτρεψε την κοινωνική κινητικότητα. «Σύμφωνα με Heath (1981); Alessio (2013); Boudon (1974) για το θέμα της κοινωνικής κινητικότητας και το ρόλο της εκπαίδευσης στις φιλελεύθερες κοινωνίες μέσα από δομές ευκαιριών, παρατηρείται ότι αμβλύνεται η κοινωνική ανισότητα» που « σύμφωνα με τον Sernau (2010) είναι κοινωνική κατάσταση σε παγκοσμιοποιημένες συνθήκες» διαμορφώνοντας όρους ωφελιμισμού και κοινωνικού συμφέροντος πέρα από τα διαφοροποιημένα κοινωνικά πρότυπα ανισότητας. Με όρους πολιτικούς θα μπορούσαμε να μιλήσουμε για την αποσάρθρωση και τον κατακερματισμό του εκπαιδευτικού συστήματος με τη φθορά των υφιστάμενων δομών και των λειτουργικών προϋποθέσεων της προσχολικής εκπαίδευσης.

Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Σταδιακά, από το 1981 παρατηρήσαμε την επικέντρωση στην προσχολική εκπαίδευση, που ερμηνευόταν ως απόρροια μιας επιστημονικής προσέγγισης για τη συσχέτιση της εκπαίδευσης στα νηπιαγωγεία, με σειρά παραγόντων για τη σύνδεση της με την προσωπική, κοινωνική και επαγγελματική εξέλιξη του ατόμου. Άρχισε να διαμορφώνεται μια αντίληψη ότι ο χρόνος παραμονής στο νηπιαγωγείο είναι χρόνος επωφελής για το άτομο και την κοινωνία. Παρατηρήθηκε μια επικέντρωση και με πολιτικούς όρους στην παιδική ηλικία «σύμφωνα με τον Wortham (2012) η εξέλιξη της προσχολικής εκπαίδευσης συνδέεται με την αναγνώριση των δικαιωμάτων του παιδιού». Στο γενικό πλαίσιο για μια ευρύτερη πολιτική μείωσης της κοινωνικής ανισότητας εκφράστηκε και το ενδιαφέρον για το παιδί. Στην προκειμένη περίπτωση προγράμματα σπουδών προσαρμόστηκαν με τα επιστημονικά δεδομένα για τις δυνατότητες, δεξιότητες των νηπίων, για να ενσωματωθούν θεωρητικές, επιστημονικές προσεγγίσεις, που βασίζονται σε ψυχολογικά και παιδαγωγικά πεδία. Έτσι δόθηκε η δυνατότητα σε ευρύτερες ομάδες πληθυσμού, κυρίως από τα κατώτερα στρώματα, τα παιδιά τους να εκπαιδευτούν με βάση τα σύγχρονα παιδαγωγικά προγράμματα. Η εκπαιδευτική κοινότητα, οι γονείς και τα παιδιά άρχισαν να συνειδητοποιούν ότι η παρεχόμενη εκπαίδευση στο νηπιαγωγείο συνδυάζει την επαφή με την γνώση, τη δεξιότητα και την ικανοποίηση του ίδιου του ατόμου. «Σύμφωνα με τους συγγραφείς των Συλλογικό έργο (2003); Συλλογικό έργο (2011) η οργάνωση του νηπιαγωγείου εντάσσεται στους στόχους της προσχολικής εκπαίδευσης σε άμεση αναφορά με την εκπαιδευτική πολιτική για τη λειτουργία της προσχολικής αγωγής».

Αυτή την περίοδο η προσχολική εκπαίδευση αποσυνδέθηκε από την περιορισμένη οπτική για την παροχή φροντίδας σε μια αδύναμη ομάδα, το παιδί προσχολικής ηλικίας. Ταυτόχρονα, αναβαθμίζεται και το κύρος των εκπαιδευτικών- νηπιαγωγών, που θεωρούνται εκπαιδευτικοί που παρέχουν εκπαιδευτικό έργο ισότιμο με το έργο των εκπαιδευτικών των άλλων βαθμίδων. Στο σημείο αυτό πρέπει να επισημάνουμε την αναβάθμιση του επαγγέλματος της νηπιαγωγού ή του νηπιαγωγού με την αύξηση των ετών φοίτησης και τη διαμόρφωση ενός οδηγού σπουδών με ευρύτερες γνωστικές ενότητες και θεματικά πεδία επιστημών. «Σύμφωνα με τους Μπουζάκης & Τζήκας (2002) η εξέλιξη της εκπαίδευσης των νηπιαγωγών εντάσσεται στην προοδευτική εκπαιδευτική πολιτική για την πανεπιστημιακή εκπαίδευση των νηπιαγωγών και την αλλαγή του μοντέλου εκπαίδευσης των νηπίων». Το ίδιο χρονικό διάστημα «σύμφωνα με τον Hamre (2012) παρατηρείται η εξέλιξη του επαγγέλματος του/της νηπιαγωγού σε διεθνές επίπεδο».

Παρατηρούμε ότι οι αλλαγές που συντελέστηκαν σχετικά με την αντίληψη για την παιδική ηλικία διαχέονται και σε διαφορετικούς χώρους, πέρα από το στενό, εκπαιδευτικό χώρο, ώστε και η κοινωνία να αρχίσει να θεωρεί την εκπαίδευση των νηπίων ως λειτουργική διαδικασία ενσωμάτωσης των ατόμων στο κοινωνικό περιβάλλον. Με πολιτικούς όρους οι ευρύτερες εκπαιδευτικές διαστάσεις και κοινωνικές προβολές για την αναγκαιότητα της νηπιακής εκπαίδευσης εκφράστηκαν με πολιτικούς όρους στη θέσπιση της υποχρεωτικής νηπιακής εκπαίδευσης.

Το θέμα της υποχρεωτικής προσχολικής εκπαίδευσης ως πολιτική επιλογή εντάσσεται στο δικαίωμα για την εκπαίδευση, το οποίο ενισχύθηκε με την αρχή της υποχρεωτικής εκπαίδευσης ως πολιτική θέση για την αναγκαιότητα οργάνωσης της προσχολικής εκπαίδευσης και τη διασφάλιση ότι τα παιδιά αυτής της

ηλικίας θα πρέπει να βρίσκονται στο σχολικό περιβάλλον. Πρακτικά, θεσπίζεται η αύξηση των ετών φοίτησης στο σχολείο, το νηπιαγωγείο θεωρείται εκπαιδευτικό ίδρυμα και το κράτος επιλέγει την εφαρμογή μιας πολιτικής σχεδιασμού και ελέγχου της προσχολικής εκπαίδευσης.

Παρατηρούμε ότι η πολιτική για τα δικαιώματα των νηπίων εκφράζεται μέσω μιας ευρύτερης προνοιακής πολιτικής για τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα. Το θέμα της μείωσης της κοινωνικής ανισότητας, των συγκρούσεων και των κοινωνικών και πολιτικών αντιπαραθέσεων απασχολεί σε διεθνές επίπεδο και τα φιλελεύθερα συστήματα. Η πολιτική των δικαιωμάτων για τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα εντάσσεται στο μοντέλο των δομών ευκαιρίας και της κοινωνικής κινητικότητας. Ο καπιταλισμός δοκιμάζει τις αντοχές του προκρίνοντας νέες πολιτικές και μέσω της εκπαίδευσης, που σε πολιτικό επίπεδο φαίνεται να είναι εξισωτικές με έμφαση σε αναδιανεμητικές λειτουργίες, που μπορούν δομικά να εφαρμοστούν. Σε αυτό το πλαίσιο εντάσσεται και η υποχρεωτική προσχολική εκπαίδευση, καθώς αναμένεται ότι και τα άτομα από τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα θα ορίσουν με διαφορετικούς όρους τον εαυτό τους και ενδεχόμενα θα διαμορφώσουν μια δέσμη επιλογών και προτιμήσεων, που θα παραβλέπει τις συντηρητικές επιλογές ως προς την κοινωνική τάξη, το φύλο ή την εθνικότητα.

Η ΔΟΜΗΣΗ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Εστιάζουμε την προσοχή μας στους εκπαιδευτικούς νόμους που «σύμφωνα με τον Jackson (1989) ο γλωσσικός κώδικας του νόμου ερμηνεύεται ως έκφραση μιας συγκεκριμένης νομιμοποιημένης προσδιορισμένης κουλτούρας». Το ζήτημα της κατάργησης ή συγχώνευσης νηπιαγωγείων εντάσσεται στο γενικό νομοθετικό σχέδιο που ακολουθήθηκε και για τις άλλες βαθμίδες. Ενδεικτικά θα μπορούσαμε να αναφερθούμε στο γενικό πρόγραμμα «Καλλικράτης» Ν. 3852/2010 «Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης» ΦΕΚ 87 Α΄. (αρ. 94) και στο τελικό νομοθετικό κείμενο που περιλάμβανε «Συγχωνεύσεις σχολικών μονάδων Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης» (Υ.Α. 29988-Δ4/440Β), «Υποβιβασμό, συγχώνευση και κατάργηση Δημοτικών Σχολείων και Νηπιαγωγείων» (Υ.Α. 29984-Δ4/440Β) και «Κατάργηση σχολικών μονάδων Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης» (Υ.Α. 29987-Δ4/440Β) δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα της Κυβέρνησης στις 18 Μαΐου 2011. Η πολιτική των συγχωνεύσεων-καταργήσεων συνεχίστηκε και το 2011 (Υ.Α. 71367/Δ4, Υ.Α. 71336/Δ4, ΦΕΚ 1575/27-6-2011). Η ίδια πολιτική συνεχίζεται και για το 2013-2014. Το μοντέλο συγχώνευσης ή κατάργησης σχολείων ξεκίνησε με Υπουργό Παιδείας την Α. Διαμαντοπούλου (Οκτώβριος 2009- Μάρτιο 2012) και Υφυπουργό Παιδείας την Π. Χριστοφιλοπούλου.

«Σύμφωνα με την Καλεράντε (2013c), ως συνέπεια του νόμου των καταργήσεων ή συγχωνεύσεων σχολικών μονάδων αναδύονται οι ιδεολογικές συνιστώσες, που σχετίζονται με την προβολή και εφαρμογή ενός διαφορετικού εκπαιδευτικού μοντέλου, που ενσωματώνει το οικονομικό παράδειγμα στη σχηματοποίηση των αρχών και θέσεων της εκπαίδευσης». Όπως ήδη αναφέραμε την προηγούμενη περίοδο διαμορφώθηκαν οι συνθήκες για την λειτουργία μιας προσχολικής εκπαίδευσης αποτελεσματικής με παιδαγωγικούς, κοινωνικούς και πολιτικούς όρους. Φαινόταν ότι εδραιωνόταν το δικαίωμα στην προσχολική εκπαίδευση και η υποχρεωτική εκπαίδευση στο νηπιαγωγείο συντελούσε σε μια ομοιόμορφη εκπαίδευση των νηπίων, που θα είχαν τη δυνατότητα μέσα στο σχολικό περιβάλλον να αποκτήσουν γνώσεις, να ενσωματωθούν στο κοινωνικό σύνολο και κυρίως να ικανοποιήσουν τις ανάγκες τους, σε ένα περιβάλλον σεβασμού και αναγνώρισης τους ως αυτόνομων υποκειμένων προστατευόμενων από την πολιτική των δικαιωμάτων.

Η οικονομική κρίση σε γενικότερο επίπεδο ακυρώνει προνοιακές πολιτικές, δηλαδή δομές παροχών που είχαν οργανωθεί για την ενίσχυση των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων μέσα σε ένα περιβάλλον διεύρυνσης των πολιτικών δικαιωμάτων. Η αυξανόμενη ανεργία, η μείωση των μισθών σε ατομικό επίπεδο σε συνδυασμό με τη μείωση των δαπανών από το κράτος δημιουργεί το νέο αρνητικό περιβάλλον, μέσα στο οποίο εντάσσονται τα άτομα. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat (7/10/2013), που αφορούν το 2011 από τις πέντε περιοχές της Ευρώπης με την μεγαλύτερη μείωση του ΑΕΠ τη δεκαετία 2000-2010 οι τέσσερις βρίσκονται στην Ελλάδα (Καστοριά, Ημαθία, Κορινθία, Βοιωτία).

Ταυτόχρονα παρατηρείται μείωση του πληθυσμού σε πολλές περιοχές της Ελλάδος. Η μεγαλύτερη αύξηση της ανεργίας στους νέους στην Ευρώπη καταγράφεται στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη, όπου στο τέλος του 2011 καταγράφεται ανεργία στο 52,4%. Στην έκθεση της παγκόσμιας τράπεζας επισημαίνεται ότι υπ' αριθμόν ένα απειλή για την παγκόσμια οικονομία είναι η φτώχεια. Συνδέει την ανεργία με τον κίνδυνο «για πολιτικές και κοινωνικές αναταραχές μπορεί να αποσταθεροποιήσουν τις όποιες δημοσιονομικές προσπάθειες».

Τα νήπια από τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα θυματοποιούνται και μέσα στο σχολικό περιβάλλον, διότι από τα πρώτα αρχικά χρόνια της επαφής τους με το σχολικό χώρο βιώνουν την εκπαιδευτική αποστέρηση με τη μείωση και της υλικοτεχνικής υποδομής.

Ειδικότερα, με την κατάργηση ή συγχώνευση σχολείων «σύμφωνα με τις Καλεράντε & Κοντοπούλου (2012: 445-452) ο αριθμός των μαθητών αυξάνεται και μέσα σε ένα τέτοιο περιβάλλον «χάνονται» τα άτομα από διαφορετική κουλτούρα με αντίστοιχες πολιτικές και κοινωνικές συνέπειες». Αν ληφθεί υπόψη ότι στο σχολείο αναπαράγεται η κουλτούρα των ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων τα παιδιά από τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα αισθάνονται ως οι ξένοι του συστήματος, αποκομμένοι από το γνωστικό σύστημα και το εκπαιδευτικό περιβάλλον.

Ο/η νηπιαγωγός δεν έχει τη δυνατότητα να ασχοληθεί ιδιαίτερα με αυτά τα παιδιά, τα οποία από τα πρώτα χρόνια της εκπαιδευτικής τους εμπειρίας βιώνουν τη διαφορά η οποία είναι αισθητή και αναγνωρίσιμη όχι μόνο στα διαφορετικά κοινωνικά περιβάλλοντα στα οποία εμπλέκονται, αλλά και στο εκπαιδευτικό περιβάλλον. «Σύμφωνα με την Λαλούμη-Βιδάλη (2004) στο περιεχόμενο μιας ουμανιστικής εκπαίδευσης εντάσσεται και η έμφαση στο σεβασμό της προσωπικότητας του άλλου και η επικέντρωση σε κοινά χαρακτηριστικά αναφοράς».

Η αύξηση των μαθητών σε συνδυασμό με τις περιορισμένες δαπάνες για την υλικοτεχνική υποδομή ακυρώνει και τα γνωστικά πεδία με τα οποία θα μπορούσαν να ασχοληθούν τα νήπια των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων. Το περιορισμένο γνωστικό περιβάλλον που φέρνουν από τις οικογένειες τους δεν υπάρχει η δυνατότητα να εμπλουτιστεί και περιορίζονται ταυτόχρονα και οι αναμονές για διαφορετικές κοινωνικές εμπειρίες, που θα συντελούσαν στη διαμόρφωση δομών ευκαιρίας, ώστε μεγάλος αριθμός από αυτά τα άτομα να μπορούσε να ορίσει τον εαυτό του με άλλους όρους και να διαμορφώσει επιθυμίες και προσδοκίες αβίαστα πέρα από τις δεσμεύσεις της κοινωνικής του τάξης.

Είναι σημαντικό ότι η επιλογή της μείωσης των δαπανών για την προσχολική αγωγή και νομοθετικά «σύμφωνα με τον Diaz (2012) που επικεντρώνεται στη σημειολογική ανάλυση της νομοθεσίας με έμφαση στη δυναμική ισχύος, μέσω των νόμων, ως κανονιστικών προτύπων» προβάλλεται μια ομοιομορφία μέσα από τις έννοιες νήπια και εκπαίδευση αποκρύπτονται οι ατομικές ιδιαιτερότητες και οι κοινωνικές διαφορές προσπαθώντας ως πολιτικό σύστημα να απενοχοποιηθεί από τις συνέπειες μιας πολιτικής, που δεν λαμβάνει υπόψη της τα ατομικά και κοινωνικά υποκείμενα. Την περίοδο αυτή παρατηρούμε ότι η διαμορφούμενη εκπαιδευτική πολιτική διαρθρώνεται σε δυο εκπαιδευτικά επίπεδα: α) θεωρητικό και β) πρακτικό.

Σε θεωρητικό επίπεδο προβάλλεται η αναγκαιότητα μιας σύγχρονης εκπαίδευσης, η οποία συνδέεται άρρηκτα με την καινοτομία και την ανάπτυξη. Εκτιμάται ότι από την προσχολική εκπαίδευση μέχρι και την πανεπιστημιακή τα άτομα θα πρέπει να εξοικειώνονται με σύγχρονα γνωστικά πεδία, μεθόδους έρευνας ενσωματώνοντας και την τεχνολογία, μπαίνοντας στο δυναμικό περιβάλλον της κοινωνίας της γνώσης και της κοινωνίας της πληροφορίας. Το μοντέλο αυτό εκπαίδευσης συσχετίζεται με τη μεταφορά του μορφωτικού κεφαλαίου στην λειτουργική αύξηση του οικονομικού κεφαλαίου, δηλαδή ότι τα άτομα αποκτώντας γνώσεις και δεξιότητες σε ένα περιβάλλον δια βίου εκπαίδευσης θα συμβάλλουν στη μεγιστοποίηση της οικονομικής απόδοσης, που σε συνδυασμό με την καινοτομία θα υπάρξει οικονομική μεγέθυνση, πρόοδο και ευημερία.

Σε πρακτικό επίπεδο θα περίμενε κανείς, οι γενικότερες εξαγγελίες να εξειδικεύονται με μέτρα τα οποία θα συντελούσαν στην δημιουργία υποδομών, ώστε τα άτομα, μαθητές και εκπαιδευτικοί να μπορούν να

δημιουργούν σε ένα αρμονικό περιβάλλον, όπου το ενδιαφέρον για γνώση θα ενισχυόταν μέσα από την επαφή με γνωσιακά, πληροφοριακά δίκτυα σε ένα εκπαιδευτικό χώρο-εργαστήρι γνώσης και προβληματισμού, όπου η δι-αντίδραση εκπαιδευτικών και μαθητών θα γονιμοποιούσε τη σκέψη και θα πολλαπλασίαζε τις δυνατότητες των ατόμων, που εμπλέκονται στο εκπαιδευτικό έργο.

Αντίθετα, παρατηρείται ότι στους εκπαιδευτικούς χώρους διαμορφώνεται μια κατάσταση απαξίωσης της γνώσης μέσα από την εφαρμογή μιας πολιτικής, που περιθωριοποιεί τους εκπαιδευτικούς, καθώς δεν τους παρέχει την υλικοτεχνική υποδομή να εργαστούν αποτελεσματικά με τους μαθητές τους. Ειδικά, οι νηπιαγωγοί που έχουν συνδέσει το έργο τους με το πλούσιο υλικό για την ευαισθητοποίηση των μαθητών και την καλλιέργεια του ενδιαφέροντος αισθάνονται ανίσχυροι να αντιμετωπίσουν νέες συνθήκες, όπου το εκπαιδευτικό έργο του νηπιαγωγείου υποβαθμίζεται και φαίνεται τυπικά ή άτυπα να προκρίνεται μια διεκπεραιωτική διαδικασία φροντίδας των νηπίων, όπου η έμφαση δεν είναι στο εκπαιδευτικό έργο, αλλά σε παρωχημένες θέσεις για το ρόλο των νηπιαγωγών αλλά και τις δυνατότητες των νηπίων.

Με πολιτικούς όρους αναιρείται και το δικαίωμα στην εκπαίδευση των νηπίων που προϋπέθετε την παροχή ποιοτικής εκπαίδευσης. Ταυτόχρονα, και οι εκπαιδευτικοί-νηπιαγωγοί βρίσκονται αντιμέτωποι με μια νέα κατάσταση στο νηπιαγωγείο, όπου ο εκπαιδευτικός τους ρόλος διαφοροποιείται από το ρόλο που προσδιοριζόταν με τη πανεπιστημιακή τους εκπαίδευση και τα γνωστικά αντικείμενα σπουδών τους. Στην παραπάνω επιχειρηματολογία θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι η οπερασιοναλιστική οργάνωση της προσχολικής εκπαίδευσης με βάση την λογιστική διευθέτηση της μείωσης των δαπανών ακυρώνει την θεωρητική προσέγγιση για την αποτελεσματική εκπαίδευση.

Με βάση τη λογική της εναρμόνισης του θεωρητικού με το πρακτικό επίπεδο θα ανέμενε κανείς ότι σε μια χώρα, που επιδιώκει την βελτίωση των οικονομικών συνθηκών θα επιδιωκόταν η αύξηση των δαπανών για την παιδεία, ώστε να ενισχυθεί μια εκπαίδευση, που μέσω της γνώσης και της έρευνας θα οδηγούσε στην καινοτομία και την οικονομική ανάπτυξη. Σε αυτή τη περίπτωση σε περίοδο οικονομικής κρίσης ειδικά η προσχολική εκπαίδευση θα έπρεπε να ενισχυθεί, ώστε τα παιδιά να δημιουργούν και να εκφράζονται μέσα σε ένα περιβάλλον γνωστικών και κοινωνικών εμπειριών, όπου θα αμβλύνονται και οι κοινωνικές ανισότητες μεγιστοποιώντας τις προϋποθέσεις συνεργασίας και αρμονικής συνύπαρξης των ατόμων με την ανάπτυξη θετικών συναισθημάτων, σεβασμού και αλληλεγγύης με την ενίσχυση του ανθρωπισμού. «Σύμφωνα με τον Jalongo (2013) η εκπαίδευση στις ουμανιστικές αξίες- με έμφαση στη δημιουργία θετικών συναισθημάτων, αναγνώρισης, σεβασμού και αλληλεγγύης προς τον άλλο» ταυτίζεται με την πολιτική ηθική. Το ζήτημα της μη επικέντρωσης σε ουμανιστικές αξίες έχει ποικίλες πολιτικές επιπτώσεις. Σύμφωνα με την Kalerante (2013b) το ζήτημα της κλιμακούμενης πολιτικής βίας σχετίζεται και με την παρουσία της ακροδεξιάς παράταξης στην Ελλάδα, όπως εκφράζεται κυρίως με τη δυναμική της Χρυσής Αυγής που αναπτύσσεται και στο χώρο των νέων».

Στο οικονομικό περιβάλλον μια αποτελεσματική προσχολική εκπαίδευση θα συντελούσε στην αύξηση των ατόμων που θα μπορούσαν να πραγματοποιήσουν καινοτόμα προγράμματα, διότι η καλλιέργεια ενδιαφέροντος, η ενασχόληση με την έρευνα και η αναζήτηση της γνώσης ως εκπαιδευτικά, δομικά πλαίσια στο νηπιαγωγείο θα δημιουργούσαν όχι μόνο ευκαιρίες στα άτομα για ατομική πρόοδο αλλά και συνολικά για κοινωνική πρόοδο. Ειδικότερα, θα αυξανόταν ο αριθμός των ατόμων που θα είχαν λάβει εκπαίδευση για την καινοτομία και την ανάπτυξη από το νηπιαγωγείο, στην οποία εκπαίδευση θα προσέθεταν στοιχεία στις άλλες βαθμίδες.

Ανακεφαλαιώνοντας, παρατηρούμε ότι την περίοδο της οικονομικής κρίσης η ελληνική εκπαιδευτική πολιτική έχει εγκλωβιστεί στο οικονομικό παράδειγμα, «σύμφωνα με τον Cole (2012) σε διεθνές επίπεδο παρατηρείται η συσχέτιση της οικονομικής κρίσης με αναπροσαρμογές στην εκπαίδευση». Οι προσαρμογές που γίνονται είναι αντίθετες με την πολιτική των δικαιωμάτων των ατόμων, οξύνουν τις κοινωνικές αντιθέσεις και «σύμφωνα με τους Lundberg & Wuermli (2012) η οικονομική κρίση επηρεάζει τον πληθυσμό των νέων σε ζητήματα που σχετίζονται με την οικονομία και την κοινωνική περιθωριοποίηση». Ειδικό έρα, τα παιδιά της πρώτης παιδικής ηλικίας την επαφή με ένα γόνιμο

εκπαιδευτικό περιβάλλον. Επίσης ενισχύεται η κυριαρχία των ελίτ, που σε περίοδο οικονομικής κρίσης που θίγονται τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα μεγιστοποιούν τη δύναμη και εξουσία τους σε ένα μοντέλο εκπαίδευσης, όπου αναιρούνται οι αρχές της ισότητας και της δικαιοσύνης. Ταυτόχρονα, το ελληνικό κράτος αποδυναμώνεται και από άτομα των κατώτερων κοινωνικών τάξεων, που ενδεχόμενα μέσα από μια κατάλληλη εκπαίδευση θα μπορούσαν να συντελέσουν στην οικονομική ευημερία.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η πολιτική των καταργήσεων και συγχωνεύσεων νηπιαγωγείων εντάσσεται σε ένα άλλο μοντέλο εκπαίδευσης, το οποίο ευθυγραμμίζεται με την περιορισμένη οπτική του οικονομικού παραδείγματος. Ως επιλογή ακυρώνει πολιτικές της προηγούμενης περιόδου, που επικεντρώνονταν με φιλελεύθερους όρους στην αναδιανομή των δικαιωμάτων, μέσω της δημόσιας παροχής εκπαίδευσης και στα παιδιά των κατώτερων κοινωνικών τάξεων. Η υποχρεωτική προσχολική εκπαίδευση δημιούργησε προσδοκίες για δημιουργία ευκαιριών και για τα άτομα των κατώτερων κοινωνικών τάξεων. Η αποτελεσματική προσχολική εκπαίδευση θεωρήθηκε ότι θα συμβάλλει σε δραστικές παρεμβάσεις στην εκπαίδευση των νηπίων, που προέρχονται από τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα, διότι έγκαιρα θα κάλυπτε τις δομικές ελλείψεις, που υπάρχουν με βάση την κοινωνική τάξη.

Έτσι, ζητήματα του κατώτερου γλωσσικού κώδικα, της περιορισμένης αυτοεκτίμησης, του μειωμένου ενδιαφέροντος θα αντιμετωπίζονταν στο ενεργό και εκπαιδευτικό περιβάλλον του νηπιαγωγείου, ώστε μεθοδικά το άτομο να ενταχθεί με καλύτερους όρους στην εκπαιδευτική και κοινωνική πραγματικότητα συμβάλλοντας σε ένα αναμορφωμένο σχέδιο κοινωνικής ένταξης, που όπως είδαμε μέχρι το 2008 εκφράστηκε στις επιλογές των ατόμων για τον επαγγελματικό, κοινωνικό και πολιτικό τους ρόλο.

Ειδικότερα, άτομα από τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα ακολούθησαν σπουδές σε εκπαιδευτικούς χώρους ελίτ, όπως νομικές και ιατρικές σπουδές, μέλη των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων προσπορίστηκαν υλικά αγαθά, μέσα σε μια διευρυμένη καταναλωτική κοινωνία, επιλογές και προτιμήσεις των ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων διοχετεύθηκαν και προς τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα καταστρώντας μέλη της κοινωνούς της ανώτερης κουλτούρας. Συνδυαστικά, το γενικότερο ενδιαφέρον για τη δημόσια εκπαίδευση και οι πολιτικές παρέμβασης σε όλες τις βαθμίδες συνέβαλαν σε μια διαφορετική οπτική για τις δυνατότητες του κράτους στην επιβολή πολιτικών για τη μείωση της κοινωνικής ανισότητας.

Η ελληνική εκπαιδευτική πολιτική το διάστημα μέχρι το 2008, ευθυγραμμιζόμενη με το ευρωπαϊκό σχέδιο για την αναμόρφωση της προσχολικής εκπαίδευσης, προχώρησε σε: α) επιταχυνόμενες διαδικασίες οργάνωσης αποτελεσματικής εκπαίδευσης εκπαιδευτικών για την προσχολική εκπαίδευση, β) δημιουργία σχολικών μονάδων, γ) εξίσωση του εκπαιδευτικού έργου στο νηπιαγωγείο με το παρεχόμενο στις άλλες βαθμίδες εκπαίδευσης και δ) ενίσχυση της επιχειρηματολογίας για την αναγκαιότητα της προσχολικής εκπαίδευσης.

Όπως ήδη αναφέραμε η πανεπιστημιακή εκπαίδευση για την παροχή προσχολικής εκπαίδευσης θεωρήθηκε απαραίτητη προϋπόθεση, ώστε οι εκπαιδευτικοί να εξοικειωθούν με τα σύγχρονα γνωστικά πεδία και τις επιστημονικές θεωρήσεις. Η πανεπιστημιακή εκπαίδευση τους συνδέθηκε με τη διαφορετική εννοιολόγηση της παιδικής ηλικίας. Η υποχρεωτική εκπαίδευση των νηπίων στα δημόσια σχολικά ιδρύματα από εκπαιδευτικούς με ανώτατες σπουδές εκτιμήθηκε ότι θα οδηγήσει στη διαμόρφωση ενός διαφορετικού μοντέλου εκπαίδευσης, όπου η αυτοτέλεια και η αυτονομία αυτού του τύπου της εκπαίδευσης θα εναρμονιστεί με το διττό στόχο της ένταξης στη κοινωνία της γνώσης και της μείωσης των κοινωνικών ανισοτήτων. Το μοντέλο αυτό εντασσόταν και σε ένα οικονομικό, πολιτικό μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης, προόδου και ευημερίας των ατόμων.

Η περίοδος μετά το 2008 χαρακτηρίζεται από τη διακοπή του προηγούμενου μοντέλου, αναιρείται η πολιτική των δικαιωμάτων, κυρίως για τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα. Αν και διατηρείται η αρχή της υποχρεωτικής εκπαίδευσης αποδυναμώνεται με τη συγχώνευση ή κατάργηση σχολείων, καθώς δυσχεραίνεται η πρόσβαση των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων στους εκπαιδευτικούς χώρους.

Ταυτόχρονα, οι περιορισμένες δαπάνες για την εκπαίδευση οξύνουν τις κοινωνικές ανισότητες διότι περιορίζουν την πρόσβαση στη γνώση και την εξασφάλιση ευρύτερων παροχών.

Η αποδυνάμωση πολιτικών για τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα με την κατάργηση της προνοιακής λειτουργίας του κράτους επηρεάζει και την εκπαίδευση, μέσα από μια εκπαιδευτική πολιτική, που καθορίζεται από το οικονομικό παράδειγμα, που οριοθετεί την οπερασιοναλιστική θεσμοποίηση της εκπαίδευσης με ταυτόχρονη αφαίρεση του πολιτικού και κοινωνικού ουμανισμού. Οι εκπαιδευτικές αρχές που καθόριζαν την εγκυρότητα της εκπαιδευτικής πολιτικής φαίνεται να είναι ασύμβατες με την οικονομικά χρήσιμη, πολιτική αρχή της απόδοσης ή του συμφέροντος που στην ουσία αποδυναμώνει την εκπαίδευση μέσα από την απώλεια της αυτονομίας της, με τη διάρρηξη των σχέσεων της με τον άνθρωπο, τις κοινωνικές αξίες και τις πολιτικές συμβολαιακές αρχές.

Η εργαλειακή ορθολογικότητα των θεσμικών ρυθμίσεων και για το νηπιαγωγείο οδηγεί σε διάρρηξη τις εκπαιδευτικές και κοινωνικές προσδοκίες, μεγιστοποιώντας την απορρύθμιση του εκπαιδευτικού έργου, αποτρέποντας την υποκειμενική ολοκλήρωση μαθητών και εκπαιδευτικών. Ο ατομικιστικός υβριδισμός που παρατηρείται στο πολιτικό περιβάλλον μεταφέρεται και στον εκπαιδευτικό χώρο, διαρρηγνύοντας την έννοια της γνώσης, υποβαθμίζοντας τα ιδεώδη της προσωπικής ανάπτυξης και τελείωσης μέσω της εκπαίδευσης. Η παροντιστική εποχή για την προσχολική εκπαίδευση συμπεριλαμβάνει ακυρώσεις στόχων και σκοπών της προσχολικής εκπαίδευσης εκκενώνοντας τα εκπαιδευτικά προτάγματα για την ατομική ολοκλήρωση και την αρμονική κοινωνική συνύπαρξη.

Η εκπαιδευτική κουλτούρα για την εκπαίδευση αποξενώνεται, καθώς το δυνητικό και το πραγματικό ενσωματώνουν την ερμηνευόμενη οικονομική αναγκαιότητα. Βρισκόμαστε σε μια κατάσταση που υποβαθμίζεται η λειτουργία της προσχολικής εκπαίδευσης, δοκιμάζεται η εκπαιδευτική εγκυρότητα των ιδεών της δικαιοσύνης, της προστασίας, της ανάπτυξης του ατόμου και η εκπαίδευση φυσικοποιεί μια θεσμοποιημένη ανισότητα και αδικία που συντελείται εις βάρος των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων. Το θέμα της υποβάθμισης της προσχολικής εκπαίδευσης εντάσσεται στο γενικότερο πλαίσιο υποβάθμισης της δημόσιας εκπαίδευσης, που ως αντιδημοκρατική τάση διαμορφώνει έναν άλλο τύπο ορθολογισμού για την ερμηνεία της επιστημονικής κουλτούρας και της πολιτικής ηθικής.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Allen, L. (2013). *The Global Economic Crisis: A Chronology*. United Kindom: Reaktion Books.

Allessio, J.C. (2013). *Social Problems and Inequality*. United Kingdom: Ashgate

Bauman, Z. (2006). *Liquid Times*. Cambridge: Polity.

Boudon, R. (1974). *Education, Opportunity, and Social Inequality: Changing Prospects in Western Society*. New York: John Wiley & Sons.

Cole, D.R. (2012). *Surviving Economic Crises through Education*. New York: Peter Lang.

Diaz, P.M. (2012). *Semiotics of Law: Intent and Preparation with in a Semiosis Cycle*. USA: Grin Verlag.

Dinitto, D.M. (2010). *Social Welfare: Politics and Public Policy*. New York: Pearson.

Dove, S. (2011). *What the Hell Is Going on with the Greek Financial Crisis*. Kindle Edition.

Hamre, B. (2012). *Effective Early Childhood Professional Development*. Canada: Paul- Brookes Publisher.

Heath, A.F. (1981). *Social mobility*. New York: Fontana Paperbacks

Jackson, B.S. (1987). *Semiotics and Legal Theory*. London: Routledge Kegan & Paul.

- Jalongo, M.R. (2013). *Teaching Compassion: Humane Education in Early Childhood*. New York: Springer.
- Καλεράντε, Ε. & Κοντοπούλου, Α. (2012). «Πολιτική για τη συγχώνευση των σχολείων και η πολιτική ως αντιθετικός πολιτικός λόγος στην πολιτική των δικαιωμάτων». *Διαπολιτισμικότητα, Διοίκηση της Εκπαίδευσης και Οικονομική Κρίση στην Κοινωνία, το Σχολείο, την Οικογένεια και τα Ελληνικά ως Ξένη Γλώσσα*. 23-25 Νοεμβρίου 2012. Τόμος II, 445-452.
- Kalerante, E., Mormory, P. & Mormory, M. (2013). Greek University Candidates' Targets in a Changing, Unstable and Unpredictable Economic Environment. *International Journal of Higher Education*, 2, 3, 12-22.
- Kalerante, E. (2013a). "Students' Democratic Participation in the School Environment: from a Passive Attitude to an Active Interaction". *British Journal of Education, Society & Behavioural Science*. (under publication).
- Kalerante, E. (2013b). The Youngsters' participation in extreme right political parties in Greece: The case of students supporters of "Chrisi Avgi". *American Journal of Educational Research*, 1, 6, 199-204.
- Καλεράντε, Ε. (2013c). Ο νεοφιλελευθερισμός ως κυρίαρχη αντίληψη στη διαχείριση της ελληνικής εκπαιδευτικής πολιτικής: πολιτικός λόγος και μετασηματισμοί στην Πρωτοβάθμια εκπαίδευση, *10th International Conference on Semiotics*, 5 October.
- Krugman, P. (2009). *The Return of Depression Economics and the Crisis of 2008*. New York: W. W. Norton & Company.
- Λαλούμη-Βιδάλη, Ε. (2004). *Ανθρώπινες σχέσεις και επικοινωνία στην προσχολική εκπαίδευση*. Αθήνα: Σύγχρονες εκδόσεις.
- Lundberg, M. & Wuermli, A. (2012). *Children and Youth in Crisis: Protecting and Promoting Human Development in Times of Economic Shocks*. Washington: World Bank Publications.
- Mitsopoulos, M. & Pelagidis, T. (2012). *Understanding the Crisis in Greece: From Boom to Bust*. New York: Palgrave Macmillan.
- Μπουζάκης, Σ. & Τζήκας, Χ. (2002). *Η κατάρτιση των δασκάλων - διδασκαλισσών και των νηπιαγωγών στην Ελλάδα*. Αθήνα: Gutenberg - Γιώργος & Κώστας Δαρδανός.
- Semetsky, I. (2010). *Semiotics Education Experience*. Netherlands: Sense Publishers.
- Sernau, S.R. (2010). *Social Inequality in a Global Age*. London: Sage.
- Συλλογικό έργο (2003). *Ο σεβασμός των δικαιωμάτων του παιδιού στην προσχολική εκπαίδευση*. Αθήνα: Κέντρο Παιδαγωγικής και Καλλιτεχνικής Επιμόρφωσης "Σχεδία".
- Συλλογικό έργο (2011). *Προγράμματα προσχολικής εκπαίδευσης Θεωρία και πράξη*. Αθήνα: Πεδίο.
- Unsworth, L. (2009). *Multimodal Semiotics: Functional Analysis in Contexts of Education*. London: Continuum.
- Wortham, S.C. (2012). *Common Characteristics and Unique Qualities in Preschool Programs*. New York: Springer.

Στοιχεία επικοινωνίας:

Καλεράντε Ευαγγελία, ekalerante@yahoo.gr